

PLAYING AN INSTRUMENT AS A ROLE OF MUSIC LITERACY IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Dragana Cicović Sarajlić

University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Arts, Serbia dragana.sarajlic@art.pr.ac.rs

Ester Milentijević

University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Arts, Serbia, ester.milentijevic@pr.ac.rs

Petar Ilić

University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Arts, Serbia, petar.ilic@art.pr.ac.rs

Abstract: The paper, using the analytical method, talks about playing an instrument as a role of music literacy in primary school students. The aim is to point out the importance of musical literacy and the role of playing Orff's instruments in that process. The content of the subject music culture in primary school consists of following activities: performing music (singing/playing), listening and creating music. Although getting to know the basics of music literacy occupies an important place in the primary school teaching of music culture, this area, until the fifth grade, does not have a separately structured section in the curricula. Until fifth grade, the content and manner of realization of music literacy are integrated into the contents of individual musical activities. Considering the subject of this research, during the analysis of curricula in the lower grades, attention is focused on the contents of the musical activity playing on instruments and, within it, the contents that are related to mastering the musical alphabet and musical signs. From the fifth to the eighth grade, in addition to the analysis of the content of the teaching area of playing an instrument, the analysis also includes, in these grades, a separate area of the basics of musical literacy. The paper it is pointed out the two-way connection of these two teaching areas that are intertwined and complementary, because the acquisition of the basics of music literacy is successfully mastered by playing rhythmic and melodic instruments of Orff's instruments and, at the same time, knowledge of the basics of music literacy and score marks allows students easier and more accurate playing of simpler melodies on certain instruments.

Keywords: Orff's instruments, music literacy, music culture teaching, textbook design

СВИРАЊЕ У ФУНКЦИЈИ МУЗИЧКОГ ОПИСМЕЊАВАЊА УЧЕНИКА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Драгана Цицовић Сарајлић

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Факултет уметности, Србија, dragana.sarajlic@art.pr.ac.rs

Естер Милентијевић

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Факултет уметности, Србија, ester.milentijevic@pr.ac.rs

Петар Илић

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Факултет уметности, Србија, petar.ilic@art.pr.ac.rs

Сажетак: У раду се, примјеном аналитичке методе, говори о свирању у функцији музичког описмењавања ученика основне школе. Циљ је да се укаже на значај музичког описмењавања и улогу свирања на инструментима Орфовог инструментарија у том процесу. Садржај предмета Музичка култура у основној школи чине музичке активности: извођење музике (пјевање/свирање), слушање и стварање музике. Иако упознавање основа музичке писмености заузима важно мјесто у основношколској настави музичке културе, ова област, све до петог разреда, нема засебно структурирану цјелину у наставним програмима. До петог разреда, садржај и начин реализације музичког описмењавања интегрисани су у садржаје појединих музичких активности. Обзиром на предмет овог истраживања, приликом анализе наставних програма у нижим разредима, пажња је усмјерена на садржаје музичке активности свирање и, у оквиру ње, садржаје који су у вези са савладавањем музичког писма и музичких појмова. Од петог до осмог разреда, поред анализе садржаја наставне области свирање, анализом је обухваћена и, у овим разредима засебна, област основе музичке писмености. У раду се указује се на двосмјерну повезаност ове двије наставне области које се међусобно прожимају и допуњују, јер усвајање основа музичке писмености успјешно се савладава

свирањем на ритмичким и мелодијским инструментима Орфовог инструментарија а, истовремено, познавање основа музичке писмености и партитурних ознака омогућава ученицима лакше и тачније свирање једноставнијих композиција на појединим инструментима.

Кључне ријечи: Орфов инструментариј, музичка писменост, настава музичке културе, дизајн уџбеника

1. УВОД

Садржај предмета Музичка култура у основној школи чине музичке активности: извођење музике (пјевање/свирање), слушање и стварање музике. Настава музике се остварује међусобним прожимањем ових активности са циљем да код ученика допринесе развију естетског доживљаја, маште, вјештина, навика и стваралачког импулса. Поред пјевања и слушања музике, свирање представља једну од најважнијих и најзаступљенијих активности у основношколској настави музичке културе. У млађим разредима основне школе (први и други разред) васпитно-образовни рад је у оквиру ове активности усмјерен ка васпитној компоненти – аудитивном и емоционалном доживљавању музике. Ученици тада музичка искуства и знања стичу подсвјесно и без теоријских појашњења о музичким појмовима и законитостима. Квалитет и квантитет реализације садржаја биће омогућен „таложњем великог броја звучних представа и несвесно примљених музичких утицаја. Асимилвана, когнитивно или афективно, та музичка искуства ће постати основа за успешно настављање музичког образовања и развијање свих елемената музичких и осталих способности дјеце“ (Милић, 2016: 242). У старијим разредима, када образовно-спознајни аспект у оквиру ове активности постаје све доминантнији, знања се стичу на основну теоријских појашњења и свјесне мисаоне активности. Знање о музици (на примјер: о елементима музичке писмености, музичким инструментима...) није сврхосходно „уколико ученик не може то знање да повеже са звуком тј. музичким примером и обрнуто: ученик треба да разуме шта слуша. Тек тада се догађа активна спознаја музике. Музички догађај не може постојати без чина извођења те да би ученик стекао потпуни увид у феномен музике, мора да стекне искуство и у тој димензији (било да изводи музику сопственим гласом или на инструментима из сопственог окружења и сл.)“ (Ивановић, 2007: 9). Тако стечена музичка знања и искуства ученик може примјенити како у оквиру других наставних предмета, тако и у свакодневном животу што и јесте циљ образовног процеса.

Свирање, као вид активног музицирања, доприноси развоју музичких способности које, ученику омогућавају да изводи, доживљава, опажа и разумије музику. Свирање код ученика развија свијест о сопственим могућностима, и пружа им задовољство и лично уживање. Свирањем се ученици укључују у разне облике музичког комуницирања, активира се њихова радозналост; развија интересовање за инструментално музицирање, регулише се и ослобађа моторика, његује се интересовање за групне музичке активности (Службени гласник РС, Просветни гласник, 4/2013, 7/2010, 15/2006, 6/2017, 5/2008, 8/2013 и 2/2010). Ученик постаје свјестан потребе савладавања музичке писмености, јер му она помаже да се бави музиком. Исту важност за ученика имају појединачно – соло свирање, групно и свирање у школском оркестру. Показало се да разред који свира, у пријатној и опуштеној атмосфери, лакше савладава захтјеве музичке наставе, „што се посебно односи на ученике који имају тешкоће у пјевању. Брзо и лако савладавање технике свирања на овим инструментима, нарочито ритмичким ударалкама, без обзира на степен музичких способности, све ученике чини равноправним учесницима разредног музицирања, што је предуслов за успешну реализацију многих задатака наставе музичке културе“ (Стојановић, 1996: 65). Кроз свирање ученици развијају осјећај за ритам, мелодију, динамику и темпо, као и способност меморисања музичких цјелина и примјене музичке писмености.

Свирање на ритмичким инструментима Орфовог инструментарија започиње већ од првог разреда, а остварује се по слуху, опонашањем учитељевог извођења или уз помоћ различитих звучних и визуелних наставних средстава. Од трећег разреда је предвиђено извођење и на мелодијским инструментима, по слуху и из нотног текста. Обзиром да је, осим по слуху, предвиђено извођење на мелодијским инструментима и из нотног текста, у трећем разреду започиње музичко описмењавање и наставља се до краја основношколског образовања (Службени гласник РС, Просветни гласник, 4/2013, 7/2010, 15/2006, 6/2017, 5/2008, 8/2013 и 2/2010). Иако упознавање основа музичке писмености, од првог до осмог разреда, заузима важно мјесто у настави музичке културе, ова област, све до петог разреда, нема засебно структурирану цјелину у наставним програмима. До петог разреда, садржаји и начин реализације основа музичке писмености интегрисани су у садржаје појединих музичких активности. Обзиром на предмет овог истраживања, приликом анализе наставних програма пажња је усмјерена на садржаје извођења музике свирањем и садржаје који су у вези са савладавањем музичког писма и музичко-теоријских појмова. Упоредна анализа ових садржаја указује на компатибилан однос ове двије наставне области који се огледа у међусобном прожимању и допуњавању, јер усвајање основа музичке писмености успјешно се савладава свирањем на ритмичким и мелодијским

инструментима а, истовремено, познавање основа музичке писмености и партитурних ознака омогућава ученицима лакше и тачније свирање једноставнијих композиција на појединим инструментима.

2. МУЗИЧКО ОПИСМЕЊАВАЊЕ

Музичко описмењавање је дуг и сложен процес. Неформално започиње знатно прије основне школе, али се у формалном и организационом смислу одвија током цјелокупног периода основношколског образовања. У првој фази процеса музичког описмењавања, који обухвата први и други разреда основне школе, потребно је ученике припремити за увођење стандардног нотног писма. У тој фази учења музике пожељно је визуелно (графичко, сликовно) представљање музичких садржаја (ритмичких и мелодијских токова). За ту сврху могуће је „послужити се једним очигледним наставним средством – сликовитим нотама. Њихова примена олакшаће ученицима сналажење у линијском систему, убрзати процес учења нота по трајању и висини (Јеремић, Б., Станковић, Е., 2019: 98). Сливовите ноте се дефинишу као „систем знакова и симбола који визуелно представљају тонске висине и трајања, са употребом неког система линија или без њих“ (Јеремић, Б., Станковић, Е., 2019: 105). У таквом ритмичко-мелодијском запису систем симбола (слика) се креира на основу ријечи и литерарног текста пјесме. Сливовите ноте „не представљају засебан систем нотографије, већ су у директној вези са 'правим' нотним писмом. Стога сматрамо да је њихова употреба у фази пре музичког описмењавања целисходна и функционална, уколико одабране песме нису ритмички и мелодијски сложене“ (Јеремић, Б., Станковић, Е., 2019: 105). Квалитету реализације рада на почетном музичком описмењавању, уз учитеља, у великој мјери помаже уџбеник за наставу музичке културе, који треба да садржи правиан избор музичких примјера и креативна и одговарајућа графичка, дизајнерска рјешења. Друга фаза процеса музичког описмењавања започиње у трећем разреду основне школе и представља освјешћивање раније, по слуху, научених пјесама и бројалица и њихово повезивања са одговарајућом нотном сликом (стандардним знаковима – нотама). Следећа, трећа фаза процеса музичког описмењавања је извођење музике (пјевање/свирање) из нотног текста. Ова фаза почиње још у току претходне фазе и траје до краја основношколског образовања. Учење музичког система читања и писања „подразумева процес у коме се ученици оспособљавају за свесно запажање и репродуковање ритмичких и мелодијских токова. То, заправо, значи свесно препознавање звука и певање (свирање) из нотног текста. Оно има за циљ да кроз активно певање, свирање, слушање и изажавање (стварање музике) ученике уведе у разумевање музике и њених законитости“ (Стојановић, 1996: 100). Циљ наставе музичке културе у основној школи „није да образује професионалне музичаре већ да ученику омогући да упозна све виталне димензије музике и то кроз стицање личног искуства“ (Ивановић, 2007: 9). Само на тај начин ученик ће моћи у потпуности да доживи и разумије музичко дјело, формира музички укус, стекне способност естетског врједновања музичке умјетности и достигне виши степен музичке и опште културе.

Анализом наставних програма за предмет Музичка култура, од првог до четвртог разреда, сагледана је заступљеност садржаја за музичку активност свирање. У оквиру ње, анализом су обухваћени садржаји који се односе на музичко описмењавање. Од петог до осмог разреда, поред анализе садржаја наставне области свирање, анализом је обухваћена и, у овим разредима засебна, област основе музичке писмености.

Већ у **првом разреду** наставним програмом је предвиђено свирање на инструментима Орфовог инструментарија кроз поступно упознавање ритмичких инструмената и начина свирања на њима (штапићи, бубањ, звечке, триангл, чинели, даире). У програму уочавамо следеће садржаје који се односе на област музичке писмености: развијање ритмичког пулса и ритма свирањем пратње уз бројалице и пјесме на различитим изворима звука (тјело, предмети, ритмички дјечји инструменти). Везано за свирање, наведено је да на основу искуства у извођењу музике, треба препознати: степене јачине звука (гласно-тихо), различита темпа (брз-спор) и трајање (кратак-дуг) (Службени гласник РС, Просветни гласник, 4/2013, 118–128). У **другом разреду**, поред свирања на ритмичким инструментима, могуће је, експериментално, започети са упознавањем појединих мелодијских инструмената Орфовог инструментарија – металофона и ксилофона. Динамичке разлике (постепено појачавање и утишавање), запажање различитих расположења (весело, шаливо, тужно, њежно, одлучно...) на основу изражајних елемената (динамика, темпо, ритам, мелодија) су музички појмови и појаве које ученици постепено, кроз музицирање, треба да усвоје у овом разреду (Службени гласник РС, Просветни гласник, 4/2013, 118–128). Сагледавањем наставног програма за **трећи разред** утврђено је да су садржаји музичке активности свирање као и садржаји везани за основе музичке писмености значајно проширени. Док су се у два претходна разреда, углавном, користили ритмички инструменти, ово је период када започиње свирање и на, музички и технички захтјевнијим, мелодијским инструментима (металофон, ксилофон и флаута). Свирање се остварује по слуху (опонашањем демонстрације учитеља) и из нотног текста. Свирање на ритмичким дјечјим инструментима подразумјева једноставне ритмичке аранжмане који истовремено могу бити и пратња за бројалице, пјесме и игре, а

предвиђено је и: свирање модела и намјенских пјесаме као звучна припрема за поставку музичке писмености, свирање једноставнијих пјесме на мелодијским инструментима Орфовог инструментарија и понављање краћег задатог мелодијског мотива (вјежба памћења, развијање моторичности). Започиње се са усвајањем музичког писма (линијски систем, виолински кључ, трајање тонова – половина, четвртина и осмина ноте и одговарајуће паузе у такту 2/4) и усвајање музичког ријечника везано за јачину извођења: *p* (пиано) – тихо, *mf* (меццофорте) – средње јако, *f* (форте) – јако свирање (Службени гласник РС, Просветни гласник, 7/2010, 89–94). Анализом садржаја музичке активности свирање за **четврти разред** уочено је да скоро у потпуности представљају утврђивање знања стечених у претходном разреду. Када је у питању музички ријечник, осим што се знања стечена у трећем разреду утврђују, она се и проширују усвајањем нових музичких термина за динамичко нијансирање – *crescendo* (постепено појачавање) и *decrescendo* (постепено утишавање) и за темпо – *Adagio* или *Andante* (за лагани темпо), *Moderato* (за умјерени темпо) и *Allegro* (за брзи темпо) (Службени гласник РС, Просветни гласник, 15/2006, 77–83). Ишчитавањем наставног програма за **пети разред** може се уочити да музичка активност свирање подразумјева: свирање пјесаме и лакших инструменталних дјела по слуху и из нотног текста на инструментима Орфовог инструментарија; на основу искуства у извођењу музике, препознати и свирати дјелове пјесаме; свирати на мелодијским инструментима користећи нотне примјере појединих пјесаме које су солмизационо обрађене. У области основе музичке писмености, која по први пут представља самосталну цјелину у наставном програму, не налазимо податке везане за музичку активност свирање (Службени гласник РС, Просветни гласник, 6/2017, 48–53). Поред садржаја из претходног разреда који су предвиђени за утврђивање, наставни програм за **шести разред** је проширен новим садржајима, што је посебно уочљиво у области основе музичке писмености. У оквиру наставне овласти свирање налазимо ове садржаје: на ритмичким и мелодијским инструментима изводити пјесме одговарајуће тежине (обнављање цјеле ноте, половине, четвртине, осмине, шеснаестине у групи и одговарајућих пауза, обрада осминске триоле и синкопе); увођење већег броја разноврсних инструмената Орфовог инструментаријума; свирање на фрулици, мелодици, тамбури, гитари и другим доступним инструментима; његовање смисла за заједничко музицирање у свим облицима васпитно-образовног рада са ученицима. Анализом наставног програма запажамо да је ово период када се, поред утврђивања садржаја из претходног разреда, област основе музичке писмености значајно допуњују новим садржајима, и то: упознавање снизивица, разрјешивица, обнављање повисивице; упознавање клавијатуре; обнављање простих парних и непарних тактова са четвртинском и осминском јединицом бројања (утврђивање односа наглашених и ненаглашених дјелова такта); упознавање ала бреве такта (половина као јединица бројања); обнављање знакова репетиције, учење ознака прима и секунда волта; упознавање короне; обнављање ознака за динамику и темпо, учење нових: *pp* и *ff*, *vivo*, *presto*; објашњење значења термина *molto*, *poco*, *meno*, као и ознаке карактера *cantabile*; објашњење значења лукова: лук трајања и лук легата, ознака за стакато и глисандо; понављање старих и обрада нових љествица: *F-dur*, *D-dur* и *d-moll*; обнављање значења термина ступањ, степен и полустепен; упознавање акорда на првом ступњу (поређење мола и дура, објашњење тоналитета) (Службени гласник РС, Просветни гласник, 5/2008, 152–161). (Службени гласник РС, Просветни гласник, 8/2013, 131–144). Садржаји музичке активности свирање за **седми разред** скоро у потпуности представљају утврђивање знања стечених у претходним разредима. Једини податак који налазимо као нови у овом разреду је свирање, по слуху и из нотног текста, теме из познатих композиција. Садржајима из области основа музичке писмености такође је предвиђено обнављање, али и обрада нових појмова: мелодијски мол, акорди на главним ступњевима (на примјеру Це-дура), каденца, мјешовити тактови, хармонија, полифонија, хомофонија, фактура. У наставном програму за **осми разред** у области музичког извођења пише да ученик треба да: изводи једноставне дјечје, народне или популарне композиције на бар једном инструменту; изводи разноврсни музички репертоар пјевањем и свирањем, као солиста и у школским ансамблима; свира на инструментима Орфовог инструментаријума; свира на фрулици, мелодици, тамбури, гитари и другим доступним инструментима; свира примјере из музичке литературе. Само једном реченицом, која гласи: стечена знања из музичке културе проширивати и примењивати на примјерима за пјевање и свирање, дефинисан је садржај основа музичке писмености за овај разред (Службени гласник РС, Просветни гласник, 2/2010, 59–63).

Анализа садржаја наставних области свирање и основе музичке писмености указује на повезаност и усклађеност ове двије области. Свирањем ритмичких и мелодијских инструмената ученик овладава појмовима из основа музичке писмености а, исто тако, овладаност теоријским знањима из области музике омогућава лакше и боље музичко извођење.

3. МУЗИЧКА АКТИВНОСТ СВИРАЊЕ И ЊЕНА ФУНКЦИЈА

У раду је разматрана музичка активност свирање и њена функција у музичком описмењавању у основношколској настави музичке културе. Циљ је био да се укаже на значај музичког описмењавања у музичком и општем развоју ученика и улогу свирања на инструментима Орфовог инструментарија у том процесу. Анализирани су наставни програми за предмет Музичка култура, од првог до четвртог разреда, да би се сагледала заступљеност садржаја за музичку активност свирање. У оквиру ње, анализом су обухваћени садржаји који се односе на музичко описмењавање. Од петог до осмог разреда, поред анализе садржаја наставне области свирање, анализом је обухваћена и област основе музичке писмености. Указано је на компатибилност наставних области свирање и музичко описмењавање. Закључено је да се ове области међусобно прожимају и допуњују, и да се усвајање основа музичке писмености успешно савладава свирањем на ритмичким и мелодијским инструментима а, истовремено, познавање основа музичке писмености и партитурних ознака омогућава ученицима лакше и тачније свирање једноставнијих композиција на појединим инструментима Орфовог инструментарија.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђурђановић, М. (2014). Нека питања методске поставке музичког извођења и слушања музике у настави музичке културе у основној школи. *Уметност и култура данас*, Зборник радова са научног скупа. Ниш: Факултет уметности у Нишу, 201–208.
- Ивановић, Н. (2007). *Методика општег музичког образовања за основну школу*. Београд: Завод за уџбенике.
- Јеремић, Б., Станковић, Е. (2019). *Методика наставе музичке културе за предшколски и млађишколски узраст*. Сомбор: Педагошки факултет у Сомбору.
- Milić, I. (2016). Ritmičke slike u funkciji razvoja predškolskog deteta. Zbornik sa naučnog skupa *Savremeno predškolsko vaspitanje i obrazovanje: izazovi i dileme*. Jagodina: Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu, 231–244.
- Службени гласник РС, Просветни гласник (4/2013). *Музичка култура за I и II разред*. Београд: Службени гласник, 118–128.
- Службени гласник РС, Просветни гласник (7/2010). *Музичка култура за III разред*. Београд: Службени гласник, 89–94.
- Службени гласник РС, Просветни гласник (15/2006). *Музичка култура за IV разред*. Београд: Службени гласник, 77–83.
- Службени гласник РС, Просветни гласник (6/2017). *Музичка култура за V разред*. Београд: Службени гласник, 48–53.
- Службени гласник РС, Просветни гласник (5/2008). *Музичка култура за VI разред*. Београд: Службени гласник, 152–161.
- Службени гласник РС, Просветни гласник (8/2013). *Музичка култура за VII разред*. Београд: Службени гласник, 131–144.
- Службени гласник РС, Просветни гласник (2/2010). *Музичка култура за VIII разред*. Београд: Службени гласник, 59–63.
- Стојановић, Г. (1996). *Настава музичке културе од 1. до 4. разреда основне школе: приручник за учитеље и студенте учитељског факултета*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.